

Jämställdhet – en fråga

Kvinnors situation • Parlamentet • Framtiden

TEXT: WIIU LILLESAAER

TEMA

Situationen för afghanska kvinnor har varit i fokus och debatterats under flera år. Internationella organisationer, kvinnoorganisationer och enskilda debattörer runt omkring i världen har genom åren gjort den Afghanska kvinnans sak till sin. Få av oss som följde debatten under talibantiden glömmar väl EU-kommissionären Emma Boninos aktion, hennes uppmaning i massmedia till en ros för varje afghansk kvinna. I dag har landet en president, ett nyvalt parlament och både återuppbyggnaden och utvecklingen av en fungerande statsapparat pågår med hjälp av utländska konsulter. Det finns ett speciellt ministerium för kvinnofrågor där dr Massouda Jalal i dag är minister. Ministeriet är ansvarigt för att kvinno- och jämställdhetsfrågor lyfts fram.

Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, *Cedaw*, har godkänts av Afghanistan liksom flera andra internationella konventioner. Regeringar som skrivit under konventionen förbinder sig att utrota all diskriminering av kvinnor i den offentliga och privata sfären.

Regeringen har undanröjt vissa diskriminerande lagar från talibantiden och konstitutionen talar om jämlikhet mellan män och kvinnor och om undanröjandet av diskriminering. Men arbetet med att implementera *Cedaw* i det afghanska rättssystemet har dock varit bristfälligt; lagstiftningen har inte reformerats i tillräcklig utsträckning, kunskap om *Cedaw* och de mänskliga rättigheterna har inte spridits och kvinnor diskrimineras ofta på det juridiska området.

Ministeriet för kvinnofrågor har under ett antal år genomfört och fortsätter med att genomföra genusutbildningar bland statstjänstemän – en officiell manual för dessa utbild-

LENNART BERGGREN

Kvotering av kvinnor till parlamentet är en kortsiktig positiv åtgärd. En mer långsiktig strategi för hur de invalda representanterna ska få ett demokratiskt inflytande saknas.

ningar är under utarbetande. Arbetet med att integrera ett genusperspektiv på flera av ministerierna med hjälp av utländska konsulter är i sin linda. I det nyligen genomförda parlamentsvalet var kvinnor garanterade 25 procent av platserna och en kvotering gäller även för platser i de regionala representationerna. Denna kvotering är en kortsiktig positiv åtgärd men ett samlat långsiktigt grepp kring hur dessa valda representanter ska få ett reellt demokratiskt inflytande saknas. Basala utbildningsåtgärder har hittills gjorts på initiativ av och

med medel från utländska givare, bland annat erbjöd EU de kvinnor som ställde upp i valet en grundintroduktion i Bonnavalet som ligger till grund för demokratiseringsprocessen i Afghanistan, hur man stiftar lagar, hur man lägger upp en valkampanj, genomför politiska tal och så vidare.

I det nyligen genomförda valet till parlamentet och provinsråden ställde 5 800 kandidater upp varav 582 var kvinnor. På vissa håll har förväntningarna varit stora på att de kvinnor som ställt upp ska kunna åstadkomma underverk. På andra ställen var man frågande och oförstående till ”varför man skulle välja sin president på nytt”.

Det är första gången på 30 år som tolv miljoner av totalt cirka 25 miljoner är registrerade för att delta i ett parlaments- och regionalt val. För omkring ett år sedan deltog afghanerna i valet av sin president, vilket också var nytt, och nu sina parlamentariker i enlighet med Bonnöverenskommelsen från december 2001.

Erfarenheterna av demokratiskt arbete hos kandidaterna i represen-

➤ Genus

- Begreppet genus (eller gender på engelska) syftar till de socialt konstruerade könsrollerna – det vi vanligtvis förknippar med typiskt manligt respektive kvinnligt.
- Begreppet togs i bruk 1988 för att man ville visa på den mängd tolkningar och förståelser som vidhänger våra förståelser av vad som betraktas som just manligt och kvinnligt.
- Myntare av begreppet i Sverige är Yvonne Hirdman, professor vid Stockholms universitet.

för alla

tativa församlingar saknas helt eller är bristfällig och framför allt hur man kommer att kunna samarbeta då kandidater som är invalda representerar sig själva.

Afghanistan är ett land som genomlevt 25 år av krig och umbäranden, miljoner av människor har lämnat landet, en del kanske för gott. Några har levt som flyktingar i angränsande länder, varav en del nu är på väg tillbaka, ytterligare andra finns kvar i västvärlden och kommer troligen så att förbli.

En ny generation har vuxit upp under krig här i landet eller utanför landets gränser och har inga minnen från självständighetstiden, förutom möjligen som drömmar förmedlade av föräldrarna. Runt omkring i landet, i städer och byar, samlas nu de som bott kvar, de som återvänder från flyktingsituationen i närområdet eller från västvärlden. Dessa människor med vitt skilda erfarenheter förväntas samarbeta och bygga upp ett land som ännu i vissa delar inte har en varaktig fred. Vad ska de utgå ifrån? Var ska de hitta sin inspiration? Kan de stå emot

alla utländska rådgivare, de gamla krigsherrarna, de välbärgade baronerna etc, eller är de i händerna på dem? Hur ska de överbrygga ofta decennier gamla konflikter i sin by?

Ett framgångsrikt exempel på fredsbyggande utvecklingsarbete är den sittande regeringens satsning på det landsomfattande programmet, *The National Solidarity Programme* (NSP), vilket syftar till att öka landsbygdens deltagande i det pågående uppbyggnads- och utvecklingsarbetet. För första gången har nya grupper, som ungdomar och kvinnor, fått möjligheten att bli rådfrågade och även givits möjligheten att i viss omfattning delta i beslutande församlingar för att bestämma prioriteringar av utvecklingsprojekt i det egna närområdet.

Har allt detta lett till en verklig förändring av det dagliga livet eller är det bara färdiga utan djupare betydelse? Miljontals kronor har lagts på genusprogram i Afghanistan men varken regering eller givare är eniga om hur man ska mäta effekterna av arbetet. Man har heller inte enats om en gemensam definition av begreppet i ett afghansk sammanhang. I dag går det inte att översätta begreppet genus (engelskans gender) till vare sig pash-to eller dari. Det finns inga böcker om genus på huvudspråken eller kurser i ämnet på utbildningsinstitutioner, än mindre på universiteten.

Regering, givare och övriga aktörer måste enas om vad förändringar på detta område innebär och hur man ska mäta detta. Vad menas till exempel med jämställdhet i det afghanska samhället? Tvingar vi afghaner att anamma begrepp och analytiska modeller som förvränger deras verklighet och fråntar dem deras röst?

Hela den flora av begrepp som finns på jämställdhetsområdet bland aktörerna här och utomlands är kan-

ske inte alla tillämpbara eller får en annan mening i Afghanistan.

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller alla men ska vi erbjuda färdiga föreställningar och lösningar om vad som är rätt för kvinnor i en annan social och kulturell miljö? Vilken miljö talar vi om förresten – storstad eller landsbygd? I vårt individualistiska västsamhälle är det individen som gör sina val och agerar utifrån dessa.

I det kollektivistiska afghanska samhället är utgångspunkten att det är familjeenheten som ger individen dess ekonomiska grundtrygghet och sociala anseende. Kvinnor här har alltid haft ett inflytande i den privata sfären medan deras handlingsutrymme i det offentliga rummet i perioder varit mer eller mindre begränsat eller obefintligt. Om familjen exempelvis bedömer att kvinnans aktiva deltagande utanför hemmet kommer att förbättra ekonomin och öka familjens status och anseende kan hennes deltagande uppmuntras och underlättas. Variationerna är naturligtvis stora och det är viktigt att lyssna på vad som är möjligt och önskvärt för en storstadskvinna respektive en kvinna från landsbygden.

Det är enkelt att sätta fokus på mannen som orsak till restriktioner. Men vi ska inte heller glömma att i många fall är det kvinnorna själva som kan hindra sina systrar från deltagande, bland annat genom rykten och misstänklighetsgöranden, vilket vi kanske känner från västvärlden. Allt för länge har vi negligerat de äldre kvinnornas viktiga roll i sammanhanget. Dessa har ett stort inflytande i det kollektivistiska samhället både över sina söner och svärdöttrar och kan både uppmuntra till deltagande och stjälpa möjligheterna. Frågan är oerhört komplex och det finns inga enkla svar mer än att ställa frågan direkt till familjemedlemmarna själva. ►

- Vilka framkomliga vägar finns då för detta arbete? Vi vet att det tar tid och kräver kontinuitet och lyhördhet.

Att arbeta med strategiskt jämställdhetsarbete i Sverige är relativt nytt, här är det fortfarande i sin linda. Vi får låta bli att göra förenklade analyser av "situationen i tredje världen" med schablonartade beskrivningar av kvinnors och mäns roller. En västerländskt utbildad afghansk kvinna i Kabul kanske har mer gemensamt med en västerländsk kvinna jämfört med en kvinna från en dalgång på den afghanska landsbygden. Man har helt enkelt lika svårt här som vi har att sätta sig in i varandras verkligheter, prioriteringar och realiteter.

I Afghanistan lever fortfarande majoriteten av befolkningen på landsbygden, under knappa ekonomiska förhållanden, många utan fungerande infrastruktur och i många fall helt avskurna från övriga delar av landet på grund av snö och oframkomliga vägar. Där är att synliggöra och beakta kvinnors och mäns, pojkars och flickors behov i strategiskt utvecklingsarbete oförståeliga resenämang. Man vill kanske ha en separat flickskola med kvinnliga lärare och en skolväg där flickorna inte kidnappas eller utsätts för tillmälen.

Det är viktigt att vi, om vi vill bli framgångsrika i vårt arbete, lyssnar och undviker tolkningsföreträde av problem och lösningar. En förutsättning för framgång är att involvera såväl män som kvinnor men även att identifiera andra nyckelpersoner i kollektivet. Vi får aldrig glömma att grundstrukturen här är kollektivistisk, och varje individ har sin roll i denna komplicerade struktur. Om vi inriktar vårt arbete på endast en av pelarna i denna struktur kan hela strukturen falla samman utan att målet med insatsen uppfylls. Kanske leder det snarare till motstånd som är betydligt svårare och tidskrävande att övervinna. ■

Wiiu Lillesaar är Svenska Afghankommitténs genusrådgivare i fält. Wiiu har arbetat på SAKs huvudkontor i Kabul sedan ett år tillbaka. Här intill kan du läsa om hur SAK arbetar med dessa frågor.

